

Učna kultura v dobi tehnike

ANDREJ PAVLETIČ
Hermana Potočnika 25
SI-1000 Ljubljana

POVZETEK

Študija tematizira učno kulturo v današnjem času, za katerega avtor meni, da je opredeljen s tehniko. V prvem delu se študija osredotoča na značilnosti metafizike, ki ima svoj iztek v novoveški znanosti. Predvsem obravnava ustorjstvo metafizike, ki ima svojo sled tudi v sodobni vzgojni teoriji. V drugem delu pa se učna kultura določa skozi analizo bistva tehnike. Bistvo tehnike ni nič tehničnega. Bistva tehnike ni mogoče obvladovati na tehnični način.

Študija ima namen prikazati teoretski in praktični temelj na katerega se naslanja prevladujoča učna kultura tako, da ni celostnega prikaza določene vzgojne teorije.

Ključne besede: pedagogika, vzgojna teorija, učna kultura, novoveška znanost, bistvo tehnike

ABSTRACT

CULTURE OF LEARNING IN THE AGE OF TECHNOLOGY

The contribution addresses the issue of the present culture of learning, which is, according to the author, determined by technology. The first part introduces the basic features of metaphysics, which finds its final realization in modern technology. It tackles the basic structure of metaphysics, traces of which can be found also in contemporary theory of education. The second part analyses the culture of learning from the perspective of technology. The essence of technology is nothing technical. The essence of technology cannot be constrained by means of technology.

The paper aims at presenting the theoretical and practical grounds for the prevailing culture of learning without presenting a certain theory of education in its entirety.

Key words: pedagogy, theory of education, culture of learning, modern science, essence of technology

Uvod

Študija ima namen tematizirati učno kulturo v današnjem času, za katerega menimo, da je opredeljen s tehniko. Seveda se nemudoma postavijo vprašanja: zakaj in od kod menimo, da je današnji čas opredeljen s tehniko, kakšno je razmerje današnje tehnične dobe do drugih zgodovinskih obdobj, ki niso opredeljene s tehniko, kako se kaže omenjeno razmerje v zgodovinskih opredelitvah vzgoje in izobraževanja ... itd? Na nekatera od teh vprašanj bomo v študiji tudi odgovorili, zlasti pa bomo učno kulturo tematizirali skozi razumevanje mišljenja novoveške znanosti in bistva tehnike.

Pojem "kultura" bomo opredelili kar najširše tako, da bo zajel celoto vplivov na kreacijo zavesti. Ne bomo pa izpostavili razmerja do pojma civilizacije.¹ Tudi pojem "učenje" bomo opredelili široko. Besedna zveza "učna kultura" nam zato ne bo pomenila samo forme izobraževanja, ampak celoto vzgoje in izobraževanja. Problem učne kulture bo opredeljen kot problem vzgoje in izobraževanja kot tak in v celoti. Tudi pojem "izobraževanje" ne bomo opredelili kot nekaj različnega od vzgoje. To bo sicer odvisno od citiranih avtorjev različnih vzgojnih teorij, toda v načelu bo tako, da k pojmu izobraževanja imanentno spada tudi pomen vzgoje. V različnih vzgojnih teorijah so sicer opredeljeni tudi drugačni pomenski obsegi omenjenih pojmov, toda to ne bo motilo poteka študije. Bistveno je to, da nam besedna zveza učna kultura omogoča dovolj širok pomenski obseg.

Danes smo, čeprav na Slovenskem nekoliko manj, priča polemikam o opredelitvi in pomenu izobraževanja. Teoretska pozicija določene vzgojne teorije sproža ugovore in negacijo drugega vzgojno-teoretskega pristopa. To stanje izraža veliko negotovost in vznemirjenost v vzgojni teoriji.

*"Komaj kakšno vprašanje je v zadnjih letih poskrbelo za tako odprto polemiko, in s tem zvezane aktivnosti, kot vprašanje mogoče nujnosti povsem nove usmeritve v vzgoji in izobraževanju. Predmet razprave ni samo problem njene organizacije – prikrito pride do izraza tudi temeljna negotovost, ki je opazna glede vprašanja: čemu sploh vzgajati."*²

Od kod ta negotovost in vznemirjenost? Kako razložiti to negotovo stanje današnje vzgojne teorije?

2) Mišljenje novoveške znanosti

Izobraževanje, razumljeno v širšem smislu tudi kot vzgoja, je bilo vedno človeški problem. Vzgoja in izobraževanje je ustvarjalni proces samorazumevanja neše tubiti. Fink meni, da je bilo izobraževanje vedno zavestni poskus vtisniti življenju duhovni smisel, bodisi iz intelektualnega, moralnega ali umetnostnega uvida.³

V zgodovinskih obdobjih, ki niso opredeljena s tehniko, so se forme morale in s smislom obdarjena življenja, predajala potomcem kot najbolj vreden zaklad. V teh arhaičnih družbah izobraževanje ni bilo obremenjeno s tako negotovostjo in iskanjem smisla kot v današnji tehnični dobi. Toda tudi v arhaičnih družbah si je moral človek

---

¹ Več o tem: Kant 1997, Rodi 2001.

² Hilt 2005, str. 9: "Kaum eine Frage hat in den letzten Jahren für so viel öffentliche Diskussion und damit verbundenem Aktionismus gesorgt, wie die nach der möglichen Notwendigkeit einer radikalen Neuausrichtung von Bildung und Erziehung. Nicht nur das Problem ihrer Organisation steht dabei zur Debatte – untergründig macht sich auch eine grundsätzliche Verunsicherung bemerkbar in Bezug auf die Frage, wozu überhaupt erzogen werden soll."

³ Fink 2005, str. 14.

svoj življenjski smisel izoblikovati in izboriti sam. Bogovi so mu sicer podarili najvišji in zadnji smisel obstoja vsega bivajočega, toda skozi razodetje mu niso podarjali življenjskega smisla. To je hkrati osvoboditveni in zaslužnijujoči karakter izobraževanja, prenos človeškosti na človeka si mora predati človek sam.⁴

*"Obdarjeni človek ne postane vseveden skozi razodetje vsevednega božanstva, postane samo posvečen v resnici, ki je ni mogel najti iz lastnih moči. Popolnoma drugače je v izobraževanju. Izobraževanje je tveganje človeka, da iz lastnih moči in z omejenimi sredstvi svojega končnega duha dobi orientacijo v svetu, da iz lastnega uvida, pa čeprav še tako začasne vrste, prihaja k resnici, da izoblikuje razumevanje smisla življenja, ki prihaja iz človekovega prizadevanja, dvomljivo dobro in fragmentarno, pa vendar je naša last."*⁵

Iz izobraževalnega procesa se torej, tako v arhaičnih kot v modernih družbah, izoblikuje samorazumevanje človeške eksistence. Tveganje pri prenosu človeškosti na človeka je bilo prisotno tudi pred današnjo tehnično dobo, toda takega tveganja, ki se utaplja v negotovosti in vznemirjeni napetosti, do današnje epohe ni bilo. Negotovost obvladuje tako spontano dejavnost izobraževanja kot strokovno vzgojno teorijo.

*"Tako kakor sedanje, nobeno obdobje v celotni človeški zgodovini ni imelo napetosti in spraševanja v taki zaostritvi. Od kod prihaja ta zaostritev – od kod piha ledeni veter, ki človeške stvari brez prizanašanja razkrije kot kdajkoli v njeni vprašljivosti? Ta vihar je novoveška znanost."*⁶

Fink torej meni, da je za negotovost, za vznemirjeno napetost v vzgoji in izobraževanju oziroma v celotnem delovanju prenosa človeškosti na človeka kriv način mišljenja novoveške znanosti. Ta je za večino današnjih vzgojnih teorij protislovnja pozicija. Pedagogika kot znanost je vendar vzniknila z namenom razreševati negotovost, zakaj bi ravno ona bila povzročitelj negotovosti? Toda, odgovorimo najprej na vprašanje, kaj ima znanost sploh opraviti s tehniko?

*"Um je hotenje/volja ravno kot dejavnost proizvajanja. In zato je znanstveno mišljenje taka dejavnost. To pa je v najvišjem smislu ravno takrat, ko je tako mišljenje čista znanstvena teorija, npr. teoretična fizika. Zato je ravno od tod nujno, da v tistem izmišljenem pogovoru pade začetna raziskovalčeva/fizikova in učenjakova postavka o ločenosti visoke čiste znanosti od tehnike. Pokaže se, da je nujno že sama visoka teoretična znanost bistveno že tehnika – torej proizvajanje –, to pa ne zaradi kake "aplikacije" v "tehnični praksi" ali industriji ali pa zaradi uporabe tehnologij in tehnične raziskovalnega instrumentarija, ampak že sama v sebi kot teorija."*⁷

⁴ Ni naš namen prikazati različne načine izobraževanja, različne načine prenosa človeškosti na človeka v arhaičnih družbah, v študiji ostajamo pri temeljni ločnici med dobo tehnike in ostalimi zgodovinskimi obdobji.

⁵ Fink 2005, str. 16: "Durch die Offenbarung der allwissenden Gottheit werden die beschenkten Menschen nicht allwissend, sie werden nur eingeweiht in eine Wahrheit, die sie aus eigener Kraft nicht finden könnten. Ganz anders ist es in der Bildung. Sie ist das Wagnis des Menschen, aus eigener Kraft und mit den begrenzten Mitteln seines endlichen Geistes eine Welt-Orientierung zu gewinnen, aus eigener Einsicht zu Wahrheiten, wenn auch noch so vorläufiger Art, zu gelangen, ein Sinnverständnis des Lebens zu erarbeiten, das aus der menschlichen Bemühung kommt, fragwürdig wohl und fragmentarisch, jedoch unser Eigentum ist."

⁶ Fink 2005, str. 22: "Aber zu keiner Zeit in der ganzen menschheitlichen Geschichte haben diese Spannungen und Fragen eine solche Verschärfung gewonnen wie in der Gegenwart. Wo kommt diese Verschärfung her – von woher weht der eisige Wind, der die menschlichen Dinge schonungsloser als jemals in ihrer Fragwürdigkeit aufdeckt? Dieser Sturm ist die neuzeitliche Wissenschaft."

⁷ Urbančič 2000, str. 75.

Novoveška znanost in današnje tehnika sta torej v bistvu isto. To je tudi teoretska pozicija Eugena Finka, ki jo je opredelil v vzgojni teoriji. Trdi namreč, da je vzgoja danes tehnika, ker je postala znanost.⁸ Zato tudi učna kultura v današnjih modernih družbah ni nič drugega kot tehnika. Ni pa vsako mišljenje znanstveno, ni vsako mišljenje tehnično mišljenje. Mišljenje, ki misli resnico znanstvenega mišljenja bomo v študiji poimenovali osmislujoče mišljenje. Osmislujoče mišljenje s tem misli tudi resnico pedagogike kot znanosti. Odgovor na vprašanje, kako sploh pride do mišljenja novoveške znanosti, smo podali že v drugih študijah, zato ga tu ne bomo ponavljali.⁹ V teh študijah smo pojasnili pot po kateri je mišljenje neovedeno vstopilo na nivo novoveške znanosti, nismo pa pojasnili znanstvenega mišljenja samega. Značilnosti mišljenja v dobi tehnike so nujno tudi značilnosti njene učne kulture. Pojasniti znanstveno mišljenje pomeni pojasniti prevladujočo učno kulturo.

Metafizika se torej izteče v znanstveno mišljenje, ki ga avtorji fenomenološke miselne usmeritve opredelijo kot nihilizem. Metafizika, platonizem in nihilizem so v osmislujočem mišljenju isto. Kakšne so torej značilnosti metafizike, ki se izteče v novoveško znanost, kaj je tisto isto celotne metafizike?

Heidegger tisto isto, ki je razmerje človeka do biti bivajočega, izpostavi z imenovanjem štirih ozirov. Ti štirje oziri so: kako človek kot človek ve za samega sebe, kako je zasnovano bivajoče v biti, kako je obmejeno bistvo resnice bivajočega ter kakšen je način s katerim človek vsakokrat jemlje in daje "mero" za resnico bivajočega?

Ali so ti štirje oziri na nek način med seboj povezani?

*"Prvi ozir vsebuje tretjega, v katerega je vključen drugi, obenem pa zajame vase tudi četrtega. Ustrezno je mogoče vsakokrat postaviti medsebojno pripadnost z ostalimi, izhajajoč iz drugega in tako tudi iz tretjega."*¹⁰

Vsi štirje oziri pa opredeljujejo razmerje človeka do tistega najsplošnejšega, kajti metafizika je misel o bivajočem kot takem in v celoti. Metafizika opredeli razmislek o bivajočem kot takem in v celoti kot razmislek o biti bivajočega. Vsi štirje oziri se zavzemajo za opredelitev tistega istega, to isto pa je razmerje človeka do biti.

Po grško se bivajoče imenuje to on. Pojmovanje bivajočega kot bivajočega, torej biti, se dogaja v logosu, zato se metafizika imenuje tudi ontologija. Metafizika torej misli bivajoče kot tako, torej v občem, in misli bivajoče kot tako v celoti. Bit bivajočega je tako v metafiziki mišljena kot enotnost najobčejšega in najvišjega. Bit bivajočega se misli kot povsod enako-veljavno hkrati z utemeljujočo enotnostjo. Bit bivajočega je v metafiziki tako že vnaprej mišljena kot utemeljujoči temelj. Ko metafizika misli bit kot tisto najobčejše, je ontologija, ko misli bit kot tisto najvišje, je teologija. Ontologija in teologija mislita bivajoče kot tako in kot celoto in s tem mislita bit kot temelj bivajočega.

*"Odgovarjata logosu in sta v bistvenem smislu primerna logosu, tj. logiki logosa. Temu ustrezno se, natančneje vzeto, imenujeta onto-logika in teo-logika. Metafizika, mišljena razločneje in stvari primerneje, je onto-teo-logika."*¹¹

Bog v metafiziko pride tako, da metafizika misli bivajoče v celoti glede na najvišje:

"Stvar mišljenja je bivajoče kot tako, tj. bit. Ta se kaže na poseben način, kot temelj. Temu ustrezno mislimo stvar mišljenja, bit kot temelj, le tedaj zadosti temeljito, če ga predstavimo kot prvi temelj, prote arhe. Izvorna stvar mišljenja se predstavlja kot

---

⁸ Fink 1992, str. 27. Na str. 26 ravno tako postavi trditev: "Pädagogik ist eine Technik geworden."

⁹ Več o tem: Pavletič 2002, Pavletič 2005.

¹⁰ Heidegger 1971, str. 194.

¹¹ Heidegger 1990, str. 32.

vzrok, kot *causa prima*, ki ustreza utemeljujočemu sestopu k *ultima ratio*, zadnjemu razlogu. Bit bivajočega je v smislu temelja temeljito predstavljena le, če je predstavljena kot *causa sui*. S tem smo imenovali metafizični pojem boga. Metafizika mora misliti boga, ker je stvar mišljenja bit, ta pa na mnogovrstne načine biva kot temelj: kot logos, kot hypokeimenon, kot substanca, kot subjekt."¹²

Metafizika ni samo teo-logika ampak tudi onto-logika. Metafizika je teo-logika ker je onto-logika, je enotnost najvišjega in najboljčjšega. Metafizičnega mišljenja ne moremo pojasniti niti samo s teo-logiko niti samo z onto-logiko, temveč iz enotnosti bivajočega kot takega v občem in prvem ter bivajočega kot takega v najvišjem in poslednjem. Enotnost ima tako naravo, da poslednje utemeljuje prvo in prvo utemeljuje poslednje. Na tej enotnosti se zasnuje ustrojstvo metafizike.

Kako razumeti enotnost v različnosti najboljčjšega in najvišjega?

V metafiziki je enotnost razumljena kot bit. Bit je v metafiziki vedno in povsod mišljena kot bit bivajočega, kot bivajočnost bivajočega, torej kot tisto splošno na bivajočem. Za razliko od biti, ki je tisto najsplošnejše, je bivajoče vedno tisto posamezno.

"Razlika biti od bivajočega se zdi, da počiva tu na tem in obstaja v tem, da gledamo proč (*abstrahiramo*) od vseh posebnosti bivajočega, da bi potem obdržali to najsplošnejše kot *'najabstraktnejše'*."¹³

Ker metafizika določa bit kot to najsplošnejše, hkrati zatrjuje, da je bit najbolj prazen in nedoločljiv pojem. Kljub temu vsako temeljno metafizično stališče misli bit v njej lastni razlagi. Ko metafizika misli bit kot to najsplošnejše, o biti sami ne pove ničesar razen tega, kako se misli pojem biti. Pojem biti pa misli metafizika kot tisto apriorno in kot pogoj.

Od Platonove opredelitve biti bivajočega kot ideje, do Nietzschejeve opredelitve biti kot vrednote, je bit opredeljena kot tisto apriorno, do katerega je človek v odnosu kot umno bitje. Toda takoj ko metafizika opredeli bit, jo s tem že preskoči in jo preloži v neko bivajoče. Metafizika nikoli ne misli biti kot biti, metafizika misli bit v pomenu biti bivajočega, kot bivajočnost bivajočega. Bit bivajočega metafizika opredeli bodisi kot idejo, bodisi kot predstavljenost predstavljenega, bodisi kot vrednoto, bodisi kako drugače v njenem onto-teološkem ustrojstvu - toda bit nikoli ni opredeljena kot bit sama. Ravno to je tudi struktura novoveške znanosti. Zato niti najmanj ni naključje, če sodobna vzgojna teorija največkrat opredeli človeka kot vrednoto.

Ali sme odgovorna vzgojna teorija prevzeti omenjeno ustrojstvo? Kakšno teoretsko pozicijo v vzgojni teoriji zavzame osmislujoče mišljenje?

"Toda če vzgoja ni samo eden izmed fenomenov človeškega obstoja, če je, ravno nasprotno, prav v vzgoji potrebno videti mesto bodočih nujnih odločitev o prihodnosti človeštva, potem bo poskus razumevanja bistva vzgoje in izobraževanja hkrati tudi pomemben korak za še bolj odločilen poskus, poskus prevladovanja nihilizma. Samo s tem uvidom, samo znotraj tega problemskega sklopa je možno primerno razumeti Finkova neutrudna prizadevanja za popolnoma nove opredelitve bistva izobraževanja."¹⁴

¹² Heidegger 1990, str. 33.

¹³ Heidegger 1971, str. 201.

¹⁴ Barbarič 2005, str. 153: Wenn aber die Erziehung kein blosses Daseinsphänomen unter anderen ist, wenn es im Gegenteil gilt, gerade darin den immer strittigen Ort möglicher wesentlicher Zukunftsentscheidungen der Menschheit anzusehen, dann ist in jedem Versuch, des Wesen der Erziehung von Grund aus anders zu verstehen, ein wesentlicher Schritt auf dem Wege der Überwindung des Nihilismus zu erkennen. Unter diesem Hinblick und in diesem Horizont sind die unermüdlichen Bemühungen Finks um eine radikal neue Bestimmung des Wesens der Bildung zu verstehen.

Finkova prizadevanja za nove opredelitve bistva izobraževanja vodijo skozi analizo, povsem v skladu s Heideggrovimi uvidi, bistva tehnike. Tudi fenomenološka vzgojna teorija opredeli današnjo učno kulturo skozi analizo bistva tehnike.¹⁵

3) Bistvo tehnike

Bitno-zgodovinsko obdobje metafizike je obdobje nihilizma, v katerem bit ni nikoli opredeljena kot bit sama. Razvoj biti bivajočega, od Platonove ideje in Descartesove predstavljenosti predstavljenega, do Nietzschejevih prevrednotenih vrednot, oziroma volje do moči, je razvoj znotraj metafizike. V katerem bitno-zgodovinskem obdobju se nahaja človeštvo danes?

Heidegger je menil, da se človeštvo nahaja v obdobju dovršenega nihilizma, v obdobju dovršitve metafizike. Bit bivajočega dovršenega nihilizma je volja do volje, ki je stopnjevana in v sami sebi dovršena volja do moči. Bit bivajočega dovršenega nihilizma, oziroma voljo do volje je Heidegger premislil glede na bistvo tehnike.

*"Vprašujemo po tehniki in bi radi s tem pripravili svobodno razmerje do nje. Razmerje je svobodno, ko našo tubit odpre bistvu tehnike. Če temu bistvu tehnike odgovarjamo, tedaj moramo skusiti to tehnično v njegovi obmejitvi. Tehnika ni isto kot bistvo tehnike."*¹⁶

Navadno se razume tehniko sociološko kot celoto naprav in človeško delo. Tehnika je celota orodij in strojev, ki skupaj s človeškim delom proizvajajo uporabne stvari. Proizvajanje uporabnih stvari je cilj tehnike. Ker človek potrebuje uporabne stvari, je torej potrebno, da ima pravo razmerje do tehnike. Tehniko moramo uporabljati na primeren način, moramo jo pravilno obvladovati.

To sociološko gledanje na tehniko, ne razume bistva tehnike. Pravilno obvladovati tehniko še ne pomeni resnično obvladovati. Pravilna instrumentalna opredelitev tehnike še ne pokaže njenega bistva. Heidegger se tu vpraša: kaj je instrumentalno samo?

*"Sredstvo je to, s čimer se nekaj povzroči in tako doseže. Kar ima za posledico učinek, imenujemo vzrok. Ni pa vzrok le tisto, s čimer se povzroči nekaj drugega. Tudi smoter, po katerem se določa vrsta sredstev, velja za vzrok. Kjer sledimo smotrom, kjer se uporabljajo sredstva, kjer gospoduje to instrumentalno, tu vlada vzročnost, kavzalnost."*¹⁷

Filozofija od Aristotela naprej pozna štiri vzroke:
causa materialis (materija, snov, iz katere nekaj naredimo)
causa formalis (forma, podoba, katero prevzame material)
causa finalis (smoter, namen izdelka)
causa efficiens (tisti, ki povzroči učinek, da je izdelek narejen)

Heidegger se je vprašal, kaj sploh pomeni vzročnost vzrokov. Filozofija že od Aristotela dalje nekritično sprejema nauk o štirih vzrokih in do sedaj se še ni vprašala, zakaj ravno ti štirje omenjeni vzroki. Kaj sploh pomeni vzrok in od kod se določa tisto skupno v vzročnem značaju štirih vzrokov?

Z odgovorom na to vprašanje bi dobila vzročnost, instrumentalnost in s tem sociološka opredelitev tehnike, svojo utemeljitev. Vzrok je tisto učinkujoče, tisto, kar povzroča posledice. Tu ima causa efficiens prednost pred ostalimi tremi vzroki, medtem ko causa finalis skoraj izgubi značaj vzroka. Vzrok je tu razumljen kot tisto, kar nekaj drugega zakrivi in zadolži. Štirje vzroki so načini zakrivitve in zadolžitve, ki so med

---

¹⁵ Meyer-Drawe, 2005.

¹⁶ Heidegger 1967, str. 322.

¹⁷ Heidegger 1967, str. 324.

seboj povezani in spadajo skupaj. Med seboj se razlikujejo in vendar spadajo skupaj. Kaj je tisto, v kar spadajo skupaj, kaj je tisto, kar jih združuje?

*"Pričujočnost in pripravljenost označuje prisostvovanje nekega prisotnega. Štirje načini zakrivitve spravijo nekaj do tega, da se pokaže. Pustijo mu, da se pokaže v prisostvovanju. Spustijo ga tja in tako pripustijo, namreč v njegov dovršeni prihod. Zakrivljanje ima osnovno potezo tega pripuščanja v prihajanje."*¹⁸

Štirje načini pripuščanja torej dopustijo, da tisto še ne prisotno pride v prisostvovanje. Druži jih nekaj, kar prinaša na dan prisotno. Tisto nekaj, kar prinaša na dan prisotno, je proizvodjanje. Grško se proizvodjanju reče poiesis. Proizvodjanje se tu misli, ne le kot rokodelsko-industrijsko produciranje in ne le kot kulturno-umetniško upodabljanje, temveč tudi kot samovznikanje. Zato je phisis proizvodjanje v odlikovanem pomenu, kajti prisotno vsebuje v samem sebi. Rokodelsko-industrijsko in kulturno-umetniško proizvodjanje nimata proizvedenega prisotnega v samem sebi, temveč v nečem drugem, v delavcu ali umetniku.

Proizvodjanje kot uprisostvovanje prisotnega prinaša prisotno iz skritosti v neskritost. Proizvodjanje se dogaja tam, kjer preide tisto skrito v neskrto. To prehajanje se imenuje razkrivanje v neskritost - aletheia.

*"Vprašali smo se po tehniki in smo sedaj prispeli do aletheia, do razkrivanja. Kaj ima bistvo tehnike opraviti z razkrivanjem? Odgovor: vse. Zakaj v razkrivanju temelji sleherno proizvodjanje. Le-to pa druži v sebi štiri načine spodbujanja – vzročnost – in jih prežema."*¹⁹

V razkrivanju torej temelji možnost vsega proizvodjanja. Tehnika ni samo sredstvo, tehnika je način razkrivanja. V še izvirnejšem pomenu tehnika pomeni tudi proizvodjanje v smislu spoznavanja. Tehnika biva v območju razkrivanja v neskritost. Tehnika se dogaja tam, kjer se dogaja aletheia, tam, kjer se dogaja resnica. Bistvo tehnike je torej način dogajanja resnice. Kakšen je način dogajanja resnice, kakšno je razkrivanje v neskritost, kakšno je bistvo tehnike, da lahko zapopade uporabo modernega naravoslovja?

V moderni tehniki vladajoče razkrivanje v neskritost je izzivanje narave. Moderna tehnika naravo izziva na ta način, da iz nje iztrga in porazdeljuje njeno energijo. Njena energija, iztrgana s pomočjo moderne tehnike, je na razpolago za prerazporeditev. Cilj moderne tehnike je v tem, da naravi iztrga čimveč energije s čim manjšim stroškom. Naravi se njena skrita energija iztrga tako, da se jo potem preoblikovano kopiči in se jo potem znova porazdeli. Narava je na razpolago za preoblikovanje in človeku ne stoji nasproti kot predmet, temveč kot razpoložljivi sestoj, ki je vseskozi funkcionalen. Bistvo narave ni več v njeni predmetnosti, ampak v njeni razpoložljivosti. Moderna tehnika je izzivajoče razkrivanje v neskritost.

Toda človek ne obvladuje bistva tehnike. Samo kadar je človek že izzvan, da spravlja na dan energijo narave, se dogaja izzivajoče razkrivanje v neskritost.

*"S tem, da se človek ukvarja s tehniko, se udeležuje postavljanja na razpolago kot enega načina razkrivanja. Vendar neskritost sama, znotraj katere se razvija postavljanje na razpolago, kakor tudi območje, skozi katerega človek vsekdar že prehaja, če je kot subjekt v razmerju do objekta, nikoli ni človeška krparija."*²⁰

Neskritost neskritega se dogaja že takrat, ko je človek poklican k primernim načinom razkrivanja. Ko človek znotraj neskritosti na njemu lasten način razkriva prisotno, tedaj le odgovarja nagovoru neskritosti.

¹⁸ Heidegger 1967, str. 328.

¹⁹ Heidegger 1967, str. 329.

²⁰ Heidegger 1967, str. 339.

*"Ko torej človek raziskujoč, premišljuječ zasleduje naravo kot neko področje svojega predstavljanja, tedaj ga že zahteva neki način razkrivanja, ki ga izzove, da se loti narave kot predmeta raziskovanja, vse dokler tudi predmet ne izgine v brez-predmetnosti razpoložljivega obstanka."*²¹

Moderna tehnika kot izzivajoče razkrivanje ni samo človeško delo. Izzivajoče izziva človeka v postavljanje dejanskega na razpolago. Človek odgovarja izzivajočemu in izzivajoče ga zbira na način postavljanja dejanskega na razpolago. To izzivalno izzivanje, ki zbira človeka v to, da postavlja vse dejansko na razpolago, imenuja Heidegger postavje.

*"Postavje se imenuje to zbirajoče tistega stavljenja, ki človeka stavi tj. izziva v to, da razkriva to dejansko na način postavljanja na razpolago kot razpoložljivo postavjo."*²²

Postavje se torej imenuje tisti način razkrivanja, ki vlada v moderni tehniki. Postavje kot način razkrivanja ni nič tehničnega. V postavju je človeku na razpolago vse bivajoče, s samim postavjem pa človek ne razpolaga. Tudi moderna znanost spada v postavje, čeprav se je moderna tehnika razvila šele takrat, ko se je oprla na rezultate eksaktnega naravoslovja. Eksaktno naravoslovje je že izzivajoči način postavljanja na razpolago. Eksaktno naravoslovje je že bistvo tehnike kot postavje. Eksaktno naravoslovje je bilo v začetku novega veka, še preden se je razvila moderna tehnika, glasnik postavja.

Ker moderna tehnika uporablja eksaktno naravoslovje, se zdi kakor da je moderna tehnika uporabljena znanost. Toda to je le videz. Bistvo eksaktnega naravoslovja in bistvo moderne tehnike je tisto isto, ki družbi oba. Oba družbi izzivajoči način postavljanja na razpolago.

Tehnika v svojem bistvu pomeni planetarno uveljavitev dovršenega nihilizma, pomeni planetarno uveljavitev dopolnjene metafizike. V dovršenem nihilizmu volja do volje vse dejansko izziva na način postavljanja na razpolago. Volja do volje postane samovolja. V dovršenem nihilizmu postane človek kot nadčlovek najpomembnejša surovina tehničnega izkoriščanja. Tudi človek v postavju postane izračunljiv sestoj. Tisto, kar spravi človeka na tako pot razkrivanja, je imenoval Heidegger usoda.

*"Bistvo tehnike temelji v postavju. Njegovo vladanje spada v usodo. Ker spravlja le-ta človeka vsakokrat na neko pot razkrivanja, hodi človek, torej na poti, vedno na robu možnosti, da sledi in dela samo tisto, kar se razkriva v postavljanju na razpolago ter jemlje od tu vse mere."*²³

Na tej poti razkrivanja je človek v nevarnosti. Usoda razkrivanja samega je zato nujno nevarnost. Če vlada usoda na način postavja, tedaj je to največja nevarnost. Takrat ko je za človeka neskrito samo še razpoložljiv sestoj, takrat ko je človek samo še upravljalec neskritega razpoložljivega, takrat je nevarnost največja. V tej nevarnosti tudi sam postane razpoložljiv sestoj, čeprav ima o sebi podobo gospodarja zemlje.

*"Človek tako odločno sledi izzivanju po-stavja, da po-stavja ne dojame več kot kak nagovor in zahtevo, da spregleda samega sebe kot nagovorjenega in zahtevanega ter s tem presliši tudi vsak način, kako on sam iz svojega bistva ek-sistira v območju nekega pri-govora in zato nikoli ne more srečati samega sebe."*²⁴

Kjer vlada postavje, tam se skriva vsaka druga možnost razkrivanja. Postavje ne dopušča prisotnemu vznikniti na dan na način kazanja. V postavju je upravljanje in

---

²¹ Heidegger 1967, str. 340.

²² Heidegger 1967, str. 342.

²³ Heidegger 1967, str. 350.

²⁴ Heidegger 1967, str. 352.

postavljanje na razpolago edini način razkrivanja. Upravljanje in postavljanje na razpolago ne dopuščata, da bi se razkrilo razkrivanje kot tako. Ne dopuščata, da bi se pokazal njen lastni temelj. Postavje skrije razkrivanje kot tako, skrije tisto v čemer se dogaja neskritost, skrije resnico samo.

*"Po-stavje zastre sijanje in vladanje resnice. Usoda, ki pošilja v postavljanje na razpolago, je torej skrajna nevarnost. Tisto nevarno ni tehnika. Ni demonija tehnike, pač pa skrivnost njenega bistva. Bistvo tehnike je nevarnost kot usoda razkrivanja."*²⁵

Ogroženost človeka torej ne prihaja šele od smrtonosnih učinkov njegovih naprav. Ogroženost človeka prihaja iz njegovega bistva. Postavje ogroža človeku zapopasti neko izvirnejše razkrivanje. Postavje ogroža poskus nagovora neke prvotnejše resnice. Heidegger je menil, da je bistvo tehnike v nekem smislu dvoznačno. Takšna dvoznačnost pa kaže na skrivnost vsakega razkrivanja. Prvič: postavje izziva dejansko na način postavljanja na razpolago in tako ogroža poskus nagovora neke prvotnejše resnice. Drugič: postavje se dogaja v tistem dopuščajočem, ki človeku pusti vztrajati v tem, da je tisti, ki je rabljen za trajanje bistva resnice. To naj bi bilo tudi vznikanje rešilnega.

*"Nezadržnost postavljanja na razpolago in zadržanost rešilnega gresta druga mimo druge in se privlačita kot tir dveh zvezd v teku ozvezdij. Toda to nujno srečanje je tisto skrito njune bližine."*²⁶

Nevarnost se spreobrne v rešitev takrat, ko se pozabljenost biti spreobrne v resnico biti. Možnost za spreobrnitev Heidegger opredeli kot odprtost za skrivnost. Odprtost za skrivnost je odprtost za resnico biti, kar je naloga osmislujočega mišljenja. Osmislujoče mišljenje misli bitno-zgodovinsko razdobje, ki ni metafizično, kar je tudi naloga odgovorne vzgoje teorije. Osmislujoče mišljenje oziroma fenomenološka vzgojna teorija tako misli učno kulturo v današnjem času skozi razumevanje mišljenja novoveške znanosti in bistva tehnike.

4) Zaključek

Pokazali smo, kako fenomenološka vzgojna teorija odgovarja na izziv današnje prevladujoče učne kulture. Učni kulturo tematizira skozi razumevanje mišljenja novoveške znanosti in bistva tehnike.

*"Znanstveni odnos do česar koli je sam po sebi in vseskozi in povsem neovedeno pustošenje bistva in biti vsega in vsakega kot po praksi znanosti izzvanega v zgolj razpoložljivo... . S tem je konec njegovega dostojanstva, če je zgolj razpoložljivi resurs in material brezkrajnega proizvodnega procesa, čeprav ga opremimo s še takimi superlativi, kakršen je ta, da je človek "najvišja vrednota". Ironija je, da je človek danes res taka "najvišja vrednota", vendar je v tej epohi vsaka vrednota kot vrednota neki poseben pogoj možnosti tega brezkrajnega procesa prakse znanosti, izzvan kot tak po njenem bistvu. Zato je človek sam kot "najvišja vrednota" prvi in odločilni pogoj možnosti odvijanja tega brezkrajnega procesa ravno kot razpoložljiv zanj, torej v bistvu opustošen, razčlovečen suženj, ki je oropan tudi vednosti o tem v prikrivajoči nepristnosti svoje zavesti, v kateri se ima za "najvišjo vrednoto" brez ovedanja tega, da je ravno kot taka vrednota ponižan, oropan dostojanstva."*²⁷

Fenomenološka vzgojna teorija, s tem, ko tematizira mišljenje novoveške znanosti in sodobno tehniko, ravno razkriva prikrivajočo nepristnost današnje zavesti kot take. Misli bistvo današnjega opustošenja in razčlovečenja ter odgovarja na vprašanja iz

²⁵ Heidegger 1967, str. 353.

²⁶ Heidegger 1967, str. 359.

²⁷ Urbančič 2004, str. 276–277.

uvoda naše študije: od kot negotovost in vznemirjenost v današnji vzgojni teoriji in praksi.

Veliki pedagoški misleci 20. stoletja, med njimi je nedvomno tudi Fink, so v svojih teorijah vzgoje nakazali pot iz ponižanja in razčlovečenja današnjega človeka znanosti. Prikaz celotne Finkove vzgojne teorije, kakor tudi drugih pedagogov, pa presega namen te študije.

Literatura

- Barbarič, D. (2005). Erziehung und Bildung im Schatten des Nihilismus. V: Bildung im technischen Zeitalter – Sein, Mensch und Welt nach Eugen Fink. Freiburg/München: Verlag Karl Alber, str. 148–162.
- Fink, E. (2005). Zur Bildungstheorie der technischen Bildung. V: Bildung im technischen Zeitalter – Sein, Mensch und Welt nach Eugen Fink. Freiburg/München: Verlag Karl Alber, str. 13–35.
- Fink, E. (1992). Natur, Freiheit, Welt. Würzburg.
- Hilt, A. (2005). Vorwort. V: Bildung im technischen Zeitalter – Sein, Mensch und Welt nach Eugen Fink. Freiburg/München: Verlag Karl Alber, str. 9–12.
- Heidegger, M. (1967). Izbrane razprave. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Heidegger, M. (1971). Evripski nihilizem. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Heidegger, M. (1985). Resnica kot pravičnost. Nova revija, let. 3, št. 33/34.
- Heidegger, M. (1988). Prolegomena zur Geschichte der Zeitbegriffs, Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. (1989a). O vprašanju biti. Maribor: Založba Obzorja Maribor.
- Heidegger, M. (1989b). Znanost in osmislitev. Nova revija, let. 3, št. 83–84, str. 396–405.
- Heidegger, M. (1990). Identiteta in diferenca. Maribor: Založba Obzorja Maribor.
- Heidegger, M. (1991). Platonov nauk o resnici. Ljubljana: Fenomenološko društvo.
- Heidegger, M. (1993). Kantova teza o biti. Maribor: Založba Obzorja Maribor.
- Heidegger, M. (1994). Kdo je Nietzschejev Zaratustra. Phainomena, let. 3, št. 7–8, str. 6–26.
- Heidegger, M. (1995). Konec filozofije in naloga mišljenja. Phainomena, let. 4, št. 13–14.
- Heidegger, M. (1997). Bit in čas. Ljubljana: SM.
- Heidegger, M. (1998). Kaj se pravi misliti. Phainomena, let. 7, št. 23–24, str. 61–73.
- Heidegger, M. (1999). Zgodovina biti. Phainomena, let. 8, št. 29–30, str. 31–72.
- Hribar, T. (1992). Ontološka diferenca. Ljubljana: Fenomenološko društvo.
- Hribar, T. (1994). Postmetafizika. Phainomena, let. 3, št. 7–8, str. 61–83.
- Hribar, T. (1994). Pustiti biti: kriza evropskega nihilizma. Maribor: Založba Obzorja Maribor.
- Hribar, T. (1995a). Fenomenologija II. Ljubljana: SM.
- Kant, I. (1997). O pedagogiki. Phainomena, let. 6, št. 19–20, str. 36–44.
- Meyer-Drawe, K. (2005). Deus humanus? Bildung unter dem Einfluss moderner Technologien. V: Bildung im technischen Zeitalter – Sein, Mensch und Welt nach Eugen Fink. Freiburg/München: Verlag Karl Alber, str. 36–56.
- Pavletič, A. (2002). Spreminjanje stališč kot del vseživljenjskega izobraževanja. Andragoška spoznanja, let. 8, št. 2, str. 22–35.
- Pavletič, A. (2005a). Vrednota v vzgoji. Didakta, let. 15, št. 90–91, str. 28–38.
- Rodi, F. (2001). Kultura in civilizacija. Phainomena, let. 10, št. 35–36, str. 19–36.
- Urbančič, I. (2000). Moč in oblast. Ljubljana: Nova revija.
- Urbančič, I. (2004). Nevarnost biti. Ljubljana: Nova revija.